

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1,50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 29. marca 1940.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Naša javna dela

V splošnem velja kot pravilo, da je stavbena dejavnost tista, ki prinaša v deželo blaginjo. Tam, kjer se dosti zida, služijo ne samo delavci, temveč skoraj brez izjeme vsi ostali poklici. Ko je pred desetimi leti gospodarska stiska povzročila veliko brezposelnost, je večina držav imela za edino uspešno sredstvo proti temu zlu stavbeno dejavnost. Zato so tudi začele z velikimi javnimi deli, s katerimi so marsikje postavili prave spomenike na to žalostno dobo, ki nikakor še ni zaključena.

Tudi pri nas so oblasti sprevidele, da se more s stisko zvezana brezposelnost uspešno pobijati le z javnimi deli, ter so v ta namen poleg rednih kreditov začele zbirati še najrazličnejše fondove. Tako je naša banovina vpeljala tako imenovani **bednostni fond**, v katerega morajo še danes prispevati predvsem delavci in nameščenci. Država pa je ustanovila postopno več raznih fondov. Izmed teh so bili nekateri že vnaprej določeni za čisto posebna javna dela.

O porabi vseh teh fondov se je že veliko govorilo, nekoliko manj pisalo. Danes se lahko reče, da se je z denarjem, zbranim na ta način, gospodarilo precej brez pravega načrta. Vsi številni milijoni so se porazdelili tako, da z njimi ni bilo napravljenega nič pomembnejšega, kar bi se moglo pokazati. Precej krivde za nesmotrno porabo tega denarja nosijo brez dvoma državni in banovinski stavbeni strokovnjaki. Njihova krivda je v tem, da so s sredstvi, ki so jim bila na razpolago, hoteli ustreči preveč na vse strani. Upoštevali so hoteli vsako željo zadnje občine v banovini, zaradi česar smo prišli do tega, da imamo danes začetih velikansko število del. Vsa ta dela pa zaradi premajhnih kreditov ne napredujejo tako, kakor bi bilo potrebno. Mnoge ceste se gradijo že več let, a se še danes ne more videti, kdaj bodo gotove, ker se za njih dovršitev vsako leto odobri le sredstva, ki zadostujejo komaj za nadaljevanje kakšnega kilometra. V nekaterih okrajih je v delu do 15 cest, od katerih posamezne ne bodo dodelane niti v desetih letih, če se bo delalo z dosedanjim hitrostjo.

Istočasna nadelava in popravilo velikega števila cest in javnih stavb na raznih mestih pa samo ob sebi umevno zahteva veliko število strokovnega osebja za izdelavo načrtov in nadzorstvo. Razumljivo je potem, da se vedno bolj množi število stavbenega osebja in s tem povečuje režija, ki prihaja v zmeraj večje nesorazmerje s stvarnimi izdatki. V tem pogledu bo čisto gotovo treba sprememb in določiti vrstni red posameznih del po potrebi, potem pa za ta dela porabiti razpoložljiva sredstva, tako da bodo čimprej končana in izročena svojemu namenu. Le na ta način morejo te naložbe koristiti našemu narodnemu gospodarstvu in se tako tudi prav za prav amortizirati. Samo začeta dela pomenijo pa zgolj obremenitev, za katero ne vemo, kdaj nam bo sploh kaj koristila.

Kako nesmotrno je dostikrat delovanje našega stavbenega upravnega aparata, nam dokazuje tudi tale primer. V stavbenem ministristvu se steka potrebnina na cement v poseben fond, ki je namenjen za tlakovanje cest. Ta fond je menda precej visoko narastel. Toda namesto da bi ga takoj porabili za tlakovanje cest, ki so v splošno znano slabem stanju, so si nekateri v stavbenem ministristvu zamislili, da bi bilo iz tega fonda najprvo treba zidati tovarno za cement in šele potem z izdelkom te tovarne začeti s tlakovanjem cest. Takšni načrti bi bili morda primerni v državi, ki nima domačih cementnih tovarn in mora cement uvažati. Nikakor pa to ni primerno za naše razmere, ko imamo dovolj tovarn za cement in niti ne niso v celoti zaposlene. Od 14 tovarn, ki jih imamo v naši državi, jih 5 ne obratuje, ker ne morejo prodati svojega izdelka. Zato bi bil

naravnost greh, v takšnih okoliščinah graditi novo tovarno. Tak načrt mora biti po godu le posameznim uradnikom ministristva, ki bi mogoče šteli kot upravni svetniki v novem podjetju. Nikakor pa ni v korist našega narodnega gospodarstva, da zabijamo denar v nepotrebna tovarniška poslopja, namesto da bi popravili svoje ceste, na katerih se zaradi njih slabega stanja vsak dan uničuje na sto tisoče narodnega premoženja. S tlakovanjem pa bi se povečala tudi poraba cementa in s tem omogočilo obratovanje tovarnam, ki morajo sedaj počivati.

Na prelomu vojne

I.

Poselnost sedanje vojne med Nemčijo in zahodnima državama je, da je bilo do pred nekaj dnevi glavno bojišče na rusko-finskih mejah. Tudi poglobljena pozornost je bila obrnjena tja gori. Pri tem je zlasti nenavadno to, da so sicer Rusi nekakšni zavezniki Nemcev in da so Finci bili vsaj tesni prijatelji zaveznikov, ki so samo še čakali njihovega klica na pomoč, da so bili pa vendar »uradno« Nemci in Finci na eni ter Rusi in zavezniki na drugi strani še zmeraj v nekakšnem »prijateljskem« razmerju.

Tudi posebnost celostnih vojn.

Vse te nenavadnosti pa vendar ne spremene dejstva, da so se v ti vojni bili na eni strani Finci tudi za koristi zaveznikov in da so po drugi strani Nemci morali želeti zmago Rusom. Ko so torej Finci nazadnje začeli podlegati ruski velikanski premoči in sklenili mir, je postalo takoj očitno, da mora stopiti vse vojskovanje med Nemčijo in zavezniki v novo stanje. Ne morebiti zaradi tega, ker bi se bilo razmerje sil na tej ali oni strani kaj spremenilo. To je ostalo isto, kajti na kakšno pomoč Fincev zoper Nemčijo zavezniki tako niso nikoli računali, in če zadržujejo na drugi strani, da bo sedaj mogla Rusija Nemce vse bolj podpirati s surovinami, vedo zavezniki dobro, da bodo Rusi potrebovali mnogo časa, preden se izpolnijo vrzeli v njihovih zalogah, ki tako niso bile prevelike. Udarec pa, ki je bil za zaveznike brez dvoma hud, ko je morala Finska sprejeti nasilne boljševiške zahteve, je več kakor izravnal z uspehi, ki so jih pokazala po številu in oborožbi tolikanj slabša finska krda zoper neprožno gmozo ruske totalitarne vojske.

Toda kljub temu je ta mir vznemiril demokracije. Kajti bistvo demokracije je v tem, da ne more iti mimo npravnstvenih vrednot, kakor so to pravičnost, svoboda, meddržavna varnost in zavezništvo mednarodnih pogodb. Vse te vrednote so bile pa ravno v ruski finski vojni in z rusko-finskim mirom grdo poteptane. Zato je razumljivo, da so posegle demokracije množice vmes: mar je bilo res treba, da je Finska podlegla, ali ni morebiti premajhna pripravljenost in odločnost zaveznikov zakrivila finskega poloma?

Hitri mir med Rusijo in Finsko je gotovo tudi bolj ali manj zmedel strateške načrte zaveznikov in te postavil pred nova vprašanja. Zamajali so se kabineti. Daladier je sploh šel, in tudi okoli Chamberlaina se govori o potrebni prenovitvi. Ljudstvu obeh zaveznikov se zdí vojskovanje preveč narekovano po nasprotni strani, preveč pasivno. Če po pravici, je seveda lahko govoriti le tistemu, ki ima natančen pogled v razmerje sil.

II.

V trajnost rusko-finskega miru seveda nihče ne verjame. In še manj v vrednost rusko-finske nenapadalne pogodbe. Kakor prejšnje se bodo Rusi tudi te pogodbe držali natančno tako dolgo, kakor se bo to njim zdelo. Besedolomstvo je v

Nesporno je, da je bila Slovenija skozi vsa leta prikrajšana v pogledu javnih del. Prejemala je komaj nekaj nad 5 odstotke državnih izdatkov za javne stavbe, medtem ko je istočasno dajala državi 14 odstotkov vseh svojih dohodkov. Gotovo tudi nihče ne bo oporekal, da so državne ceste v Sloveniji v skrajno slabem stanju ter potrebne tlakovanja in preureditve. Poštene zveze s Sušakom kljub vsem naporom še do danes nimamo. Zato bi bilo edino primerno, da gospod stavbeni minister denar, ki so ga njemu podrejeni organi hoteli vtakniti v nepotrebno novo tovarno cementa, nameni za obnovo državnih cest v Sloveniji in na ta način vsaj malo popravi krivico, ki se ji je delala.

B.

celostnem svetu sploh postalo bistven del državne in meddržavne politike. In če Finci že prvi niso preveč zaupali, bodo sedanji še manj. Kajti navsezadnje tako nima drugega namena, kakor da uspava njihno čuječnost.

Najvidnejši uspeh tega miru je zazdal ta, da sta sklenili sosedi Finske, Norveška in Švedska, podvojiti svoje oboroževanje in da sta obenem ponudili Finski, naj stopi z njima v skandinavsko obrambno zvezo. Ta zvezni načrt je imel pa še drug nasledek: Rusija je namreč hitro protestirala zoper njega. Pravice za tak protest sicer nima. Tisto določilo v rusko-finski mirovni pogodbi prepoveduje namreč samo Finski, da bi sklepala pogodbe, naperjene zoper Rusijo. Taka pa zgolj obrambna, torej zgolj zoper napadalca naperjena zvezna pogodba ni mogla biti. Ruski protest bi bil torej popolnoma odveč, če bi Rusija ne imela nobenih napadalnih namenov zoper Finsko, kakor je vsaj ob sklepu miru slovesno zatrjevala. S protestom pa dokazuje, da ima nadaljnje napadalne namene zoper demokracije skandinavski sever, in dokazuje zlasti, koliko ceni sama mirovno pogodbo, ki jo je pravkar podpisala.

In mimogrede: poleg obilnih skušenj zadnjih let je ta mirovna in nenapadalna pogodba nov dokaz, da ob totalitarizmu ne more biti več mednarodnega zaupanja in da zato sploh take pogodbe nimajo nobenega pomena in veljave. Ali mora biti konec celostnih sestavov ali pa konec zaupanja med narodi. In načelo: homo homini lupus (človek človeku volk), za katerega se sicer ne ve, če je res kedaj popolnoma veljalo, bo ob celostnem svetu gotovo popolnoma veljalo.

III.

Zavezniki bodo morali torej s tem računati. Računati zlasti z novim ruskim napadom na skandinavsko državo tisti hip, ki se bo zdel Rusom politično in strateško pripraven in ko bodo svojo slabo organizirano in vojeno vojsko spravili spet v nekakšen red. Vidi se tudi, da v prihodnje ne mislijo čakati, da bi jih spet dogajanje prehitelo. Švicarski tednik »Die Weltwoche« trdi celo, da bodo postavili zavezniki, ko bo blokada okoli Nemčije sklenjena, Moskvo pred odločitve, naj preneha z dobavami Nemčiji, sicer jo bodo šteli za sovražnika. Ta dan pa se bliža hitro. Še bolj razločno pa je govoril prav zadnje dni francoski poslanik v Zedinjenih državah grof Saint Quetin, ki je dejal, da bo Francija napovedala vojno Rusiji, če bi ta spet napadla kako nevtrarno državo.

S sklepom rusko-finskega miru je prešlo ravnotežje na Balkan, pa tudi na ves bližnji Vzhod. Tu pa niso samo zavezniki zelo delavni. Nemčija je zlasti v zadnjih tednih prenesla sem svojo diplomatsko in gospodarsko dejavnost. V Berlinu govore o trikotniku Moskva-Berlin-Rim, v katerega naj bi se razširila »os«. Govore s tem v zvezi tudi o »vzporednosti interesov« zvezanih celost-

nih držav na Balkanu. Take vzporednosti sicer v resnici ni, še več se lahko reče, niso se še zlepa kakšni interesi tako močno križali, kakor ravno interesi celostne trojice na Balkanu. Pač pa je bil za Anglijo in Francijo Balkan do zadnjega časa sploh bolj od rok, še gospodarsko se nista kdo ve kaj brigali zanj. Šele Bospor in kraji, vzhodno in južno od njega, so ju bliže zanimali, zaradi Sueza, to je poti v Indijo, ter Iraka in Irana, to je njunih petrolejskih vrečev. Vzporednost koristi celostnih držav je torej treba šele ustvariti. To je sicer mogoče v neki meri in za neko dobo. Če jo Nemci dosežejo, bo to gotovo precejšen uspeh, ki jo bo pa tudi nekaj veljal. Toda naravno geopolitično nasprotje koristi bo ostalo skrito v vsej dognani in priznani vzporednosti. Vzroka dovolj, da ne bo noben del tega trikotnika rinit čez glavo v tako vzporednost, že da si ne zagradi pota. Kajti navsezadnje ve in čuti vsak, da je Balkan enota. Ve tudi iz zgodovine, da so vse delitve v tako imenovane »interesne sfere« med Rusijo, Avstrijo in Italijo nazadnje pahnile pogodnike v svetovno vojno. Zato stvar tudi danes ne gre tako gladko od rok. Poučen je v tem pogledu sestanek obeh poglavarjev »osi« na Brennerju. Za poglavito vsebino tamkajšnjih razgovorov so navajali mir na jugovzhodu. Ne verjamemo, da bi take vesti slonele na čem drugem kakor na domnevi. Toda ta domneva je osnovana na pravilni presoji strateškega in svetovnopoličnega položaja. Kajti ravno na vzhodu je dana največja mogočnost, da se vojna razširi in za močnejšega ugodno konča. Zato pa mora Nemčija skušati, da tako razširitev prepreči, če bi pa že to ne šlo, da si vsaj pridobi zanesljivih pomočnikov. Toda, kakor že rečeno, stvar ji ne gre gladko od rok. Na predvečer brennerskega sestanka so razglašali laški listi, da nima Italija vzroka, stopiti z Rusijo v kakšno tesnejše razmerje, češ da je pokazala finska vojna, da je Rusija z vojaškega stališča zaveznik brez vrednosti. Mir med Rusi in Finci da ima za Italijo samo ta pomen, ker je prvič preprečil za zdaj nevarnost, da se vojna razširi na vzhod in ker je nadalje s tem prenehalo stanje, da je zaveznik njene zaveznice, Nemčije, vzbujal ogorčenje vsega sveta.

IV.

Za zaveznike pa je seveda očitno eno: kar njihovim nasprotnikom ni prav, to mora biti zanje dobro. Povsod na vzhodu Sredozemlja stoje

na straži. Povsod imajo ali naravnost zaveznike ali vsaj dobrohotne prijatelje, kajti vsi ti mali narodi vedo, da jim od zaveznikov ne grozi nevarnost. Mnogo bolj so pripravljeni kakor 1914. leta. Res, Rusija stoji danes na drugi strani. Zato pa stoji na tej strani Turčija. Njen zunanji minister je prav zadnje dni odločno potrdil njene zaveze do zahodnih demokracij. Na tej strani stojita tudi Irak in Iran. Tudi sicer je strateški položaj zaveznikov brezprimerno močnejši: Sirija, Libanon, Palestina, prej turške dežele, so zdaj v zavezniški posesti. Iz Indije, Avstralije, Nove Zelandije pa prihajajo dan za dnem nove vojske.

Prav tako ne mislijo zavezniki zanemariti severnega vzhoda. Velika Britanija je odločena, da prepreči izvoz švedskega jekla skozi norveške ozemeljske vode v Nemčijo. Sicer se ji zdaj, ko se tali morski led, to ne bo popolnoma posrečilo, kajti Vzhodnega morja angleška blokada ne dosega. Toda izvoz bo le otežavljen. Uspeh bo silil Skandinavce, da zavzamejo stališče. Obroč bo postal spet tesnejši.

V.

Pri vsem tem pa postaja pritisk na nevtralne male države čedalje hujši.

Kajti če je Nemčija za mir na vzhodu, kjer bi se premoč zaveznikov najlaže uveljavila, so pa zavezniki iz istih razlogov za aktivnost nevtralcev, torej za vojno. Ko je Chamberlain pred angleškim parlamentom poročal o Finski, je obnem opozoril majhne nevtralne države, da vse junaštvo vendarle ni moglo Fincev rešiti, ker so pač bili in ostali sami. Še razločnejši je bil angleški vojni minister Oliver Stanley. Nastopil je kar najostreje zoper nevtralce, ki dele nauke vojskujočim se in ki se spotikajo, da niso bili zavezniki dovolj odločni, ko je šlo za pomoč Finski. Kajti ta odločnost bi se bila mogla pokazati samo s kršenjem nevtralnosti Švedske in Norveške. Stanley ima take očitke za kaj nevaren nauk, kajti zavezniki bi ga utegnili v bodočih primerih upoštevati. Dosedanja skušnja uči, da imajo tisti korist, ki ne spoštujejo pravic nevtralcev. Zato bi lahko tak nauk dobil tudi med Angleži poslušnih učencev.

Pripravljala se torej zaostritev in razširitev vojskovanja v velikanskem obsegu. In če ne nastopi kaj nepričakovanega, bo še marsikdo, tudi zoper svojo voljo, potegnut v vrtnice.

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Razredčeno in pospešeno nadaljevanje.)

Torek, 17. V. 1938. — Pri predstavi filma »Golem« v kinu »Sloga« v Ljubljani so »Stražarji« protestirali proti filmu. Akademika Čujsa je neki surovež udaril po nosu in mu zlomil nosno kost. Nato je dal zastopnik policije dvorano izprazniti. Tako poroča »Slovenec«. »Jutro« ima o tem nekoliko drugačno poročilo, ki poudarja zlasti pisanje nekaterih dnevnikov JRZ.

Sreda, 18. V. 1938. — »Jutro« in »Slovenec« poročata o sporu med HSS in SDS v Splitu. »Jutro« objavlja poleg tega razmišljanja »Samouprave« na račun »nadstrankarjev«, katerim »Samouprava« ne priznava upravičenosti, češ »vsak pošten človek mora biti tudi politično opredeljen, zato naj se vsi opredelijo za JRZ«.

Četrtek, 19. V. 1938. — »Slovenec« poroča z Jesenic o slovesu tamošnjega dolgoletnega kaplana Andreja Križmana, ki je bil imenovan za župnika na lepo faro Tunjice pri Kamniku. Ome-

nja njegove velike zasluge za gospodarsko, kulturno in katoliško prosvetno delo v teku 11 let kaplanovanja na Jesenicah. Odlikoval se je na vseh področjih: kot zadruhar in gospodar, kot društven delavec, govornik in organizator, posebno močen in neizprosni v držanju načel in ravne črte, tako da so ga tisti, ki njegovi ravni črti niso znali slediti, celo obsojali. Ko so nekateri omahovali in se na desno in levo solzili, je on zavil prapor ravne črte. Tako odhaja iz kraja duhovnik z voditeljskimi sposobnostmi.

Petek, 20. V. 1938. — Iz zadnjega »Domoljuba« posnemamo: »Brž ko začnemo nekatera društva hujskati proti tistim, ki ne trobijo v njihov rog, kadar začno udje nastopati s surovostjo in z divjanjem nasproti drugim društvom, je tako društvo odigralo in zaigralo svoj namen in ni več vredno imena društva«. — Zadnja »Samouprava«, glavna politična sestra »Slovenca«, razmišlja o

jugoslovenstvu takole: »Enotnost jezika našega naroda opazamo vsak dan... Če gledamo na naš narod kot na kulturno celoto, potem vidimo v tem oziru naravnost čudovito enotnost... Potrebno je, da se z energično pomočjo podpre vse tisto, kar pospešuje naše spajanje in zlivanje v eno na vseh področjih narodnega življenja«. — »Slovenec« omenja številne sestanke JNS po vrhaski banovini, »posebno odkar počiva Peter Živković v kopališču Rudnica«. Na sestanku v Tuzli je trdil poslanec Ulalić, da je JNS v dravski banovini urejena tako točno, kakor švicarska ura. — V Belgradu se napoti okrog tisoč delavcev iz lastne pobude z veliko državno zastavo pred stanovanje obolelega ministra za socialno politiko in mu priredi prisrčne ovacije. Manifestanti so sestavljeni izključno iz udov Jugorasa, delavcev državnih podjetij.

Sobota, 21. V. 1938. — »Slovenec« posveti uvodnik »Slepivi svobodi«. — »Slovenski delavec« pa objavlja »delovni načrt«, ki pravi: »Slekli bomo rokavice in razbil izajedavska gibanja. Zato nas samo veseli, da je zrastle na jugu v takem pojmovanju sorodna organizacija Jugorasa, s katerim bomo delali roko v roki, v boju za naravne pravice neločljivo stignjeni ramo ob ramo. Naše katoliško stališče samo še bolj utrjuje borbo Jugorasa in mu daje še nadnaravno poročstvo. Podjetje je krava. Podjetnikova je in mora živeti. Skupaj jo bomo (scil. kravo) varovali in skupaj si delili mleko in prirastek.« — »Samouprava« razpravlja o avtonomiji univerz, ki je precej prevelika. Te razprave bo v prihodnjem tednu še poglobila. Sočasno bo uvedla v svoje vrste tudi rubriko osebnih napadov na dr. Mačka, kar bo pomenilo, da se je dr. Stojadinović vendarle posvetilo, da na kak sporazum z dr. Mačkom, ki bi ga on sklenil, ni upanja. »Slovenski gospodar« se bo tem napadom takoj pridružil s svojimi prispevki.

Četrtek, 26. V. 1938. — V Belgradu se vrši zasedanje najvišjih sodelavcev dr. Milana Stojadinovića v glavnem odboru JRZ. Navzoča sta poleg drugih tudi dr. Anton Korošec in dr. Miha Krek. Uspeh zasedanja je ugotovitev, da je »stranko JRZ osvojil ves naš narod in da število strankinih pripadnikov kljub temu še vedno narašča«. Na lastno prošnjo je razrešen finančni minister Leticia od dolžnosti blagajnika JRZ, sklenjeno pa je, da je treba imovino JRZ še pomnožiti. Dr. Miha Krek je izvoljen za odposlanca glavnega odbora v glavnem odboru mladinske JRZ.

Nedelja, 29. V. 1938. — Na shodu JRZ v Jagodini ugotovi minister pravosodja Simonović (ki je bil minister pravosodja tudi za časa JNS), v imenu glavnega odbora JRZ, da »hrvaški narod že obsoja politiko dr. Mačka in pričinja verovati v JRZ«. Ugotovitev je burno sprejeta. — Na Sušaku zboruje mladinska JRZ in slavijo govorniki dr. Miletić, dr. Rogić in dr. Bojan Pirc načela narodne enotnosti in delo vlade in obsojajo misel aa federacija. — Enake misli razvija v »Vremenu« minister Janković.

Torek, 31. V. 1938. — »Slovenec« poroča brez posredovanja Avale, da se je mudil te dni v Belgradu predstavnik NSZ, Rudolf Juvan, in brusil pete, da bi vodilnim gospodom pri JRZ ponudil pristop NSZ v — Jugorasa. Ta napad pa je bil v ožjem glavnem odboru JRZ hitro odbit. — V častno predsedništvo mladinskega tabora v Ljubljani vstopijo dr. Milan Stojadinović, dr. Anton Korošec, minister general Marić, telesnovzgojni minister dr. Miletić in minister za stavbe dr. Miha Krek. — Med »Jutrom« in »Slovencem« se vname tradicionalna polemika zaradi evharističnega kongresa v Budimpešti. (Dalje prihodnjič.)

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v l. 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Sovražna oddelka se nam vsak od svoje strani približata na kakih 60 do 70 korakov. Na moje povelje smo na obe strani hkrati začeli hitro streljati iz pušk in kričati. Ko so vojaki streljali, sem jaz metal ročne granate na sovražnika iz take daljave, da so v začetku mislili, da smo se Slovenci utrdili tudi v hišah radgonskih Nemcev, iz katerih jih obmetavamo z ročnim granatami. Granate sem metal naprej in nazaj. Eksplozije granat je posebno v tlakovani Dolgi ulici močno odmevalo, pomešano z žvenketanjem razbitih okenskih šip, kar na napadalce ni ostalo brez vpliva. Drobci mojih ročnih granat so jih spravili iz ravnotežja. Začeli so se kriti in zakrivati ob zidovju hiš, uličnih ograj itd., da bi brez škode na zdravju in življenju prišli do moje straže. To je bilo za nas že pol zmage. Nasprotniki na obeh straneh so se ustavili ter so nam vrgli le nekoliko granat, ki nas niso dosegle, do boja na nož pa ni več prišlo. Brez pravega reda so se nato, stiskajoč se za zidovjem hiš, skušali umakniti na varnejši kraj, pri čemer so bili za naše puške zapeljive tarče, in ni nam bilo težko ene kakor druge prisiliti v umik. Kakor od volka

napadene ovce so se ostanki oddelka iz Dolge ulice porazleteli v njene stranske ulice in nazaj, napadalmi oddelek od Titanovega mosta in iz kolodvorske strani pa med stranske ceste, hiše in dvorišča.

Od poražencev v Dolgi ulici je pri njihovem umiku zaostal ranjenec, za katerim sem kar sam poskočil, da ga ujamem. Brez vsake obrambe mi je prepustil orožje in brez vseh pomislekov mi je povedal, kar sem ga glede sovražnika izprašal. Preklinjal je vse tiste, ki so ga zvalili v ta nepotreben napad. Dal sem mu svojo obvezo, da si je obvezal rano ter mu svetoval, da se lahko v zaupanju v naše čete poda proti naši Pistorjevi vojašnici, kjer ga bodo kot ujetnika zaprli, zraven pa mu dali potrebno pomoč.

Kljub temu, da smo zmagovito odbili vse sovražne napade na našo stražo, bi bili mi na tem kraju kvečjemu izpostavljeni vnovičnim nevarnostim nadmočnih napadov. Zato je bilo najbolje, če zavzamemo kako drugo pozicijo. Braniti most ali vhod v Dolgo ulico oziroma v mesto ni imelo več smisla, ker je sovražnik, ki je prišel po drugih potih, že zdavnaj bil po vseh mestnih ulicah. Brez nadaljnega sem sklenil, da preidem v protinapade, ki jih popisujem v drugih sestavkih.

Kakšni so bili napadi mojega oddelka v Radgoni.

Ko sem sklenil zapustiti okoliš Uraveve in Kodoliceve hiše, sem vedel, da ni drugega izhoda, kakor da skušam sovražniku, ki ni imel povsod povezanih rojnih črt, v njegovem boku in za nje-

govim hrbtom povzročati škodo. Ozemlje, na katerem so bili oblegovalci naše glavne trdnjave, konjeniške vojašnice, se mi je zdelo zato najbolj pripravno. Šlo je za predmestje, napol mestnega, napol podeželskega značaja, ceste in ulice, kolikor se je še dalo govoriti o ulicah, bolj slabo ter le tu in tam nekoliko razsvetljenih, vmes pa grmovje, žive meje, cestni, vrtni in dvoriščni plotovi ter nočni čas, vse to me je mikalo in vabilo.

Svojo, po številu majhno in zato bolj gibčno patrolo sem neopazljivo premikal med sovražne oddelke, ki so skoraj vso svojo pozornost usmerjali na našo vojašnico, ter jih od strani ali pa od zadaj bliskoma napadal. Še preden so se iznenadeni sovražni vojaki zavedli, kako, kaj in od kod, so naše ročne granate izvršile svojo nalogo. Ker smo se hitro umikali iz kraja v kraj, menjavali pozicije in ponavljali podobne napade zopet na čisto drugem mestu, je sovražne poveljnike utrjevalo v mnenju, da imajo v sredi svojih kolon rezerve precej močne in nevarne slovenske čete.

Popisani naši napadi so nemško-avstrijske glavne oddelke v rajonu, kjer smo nastopali, to je na ozemlju približno med Kodolicevo in Titanovo hišo, mostom, bolnišnico in kolodvorom, zbegali, vznemirili in pregnali, in kar je glavno, otežili njihovo obleganje Radgone in naše glavne trdnjave, konjeniške vojašnice, ter s tem prinesli lep del k sovražnikovim porazom in izgubam.

(Dalje prihodnjič.)

Opazovalec

Koncert Akademskega pevskega zbora ob 20 letnici slov. vseučilišča

Kakor vsako leto je zbudil tudi letos, ob 20 letnici slovenskega vseučilišča, koncert Akademskega pevskega zbora, ki je bil v Ljubljani 11. marca t. l. v veliki dvorani hotela »Union«, tako zanimanje, da je bila koncertna dvorana napolnjena do zadnjega kota in da so bile vse vstopnice prodane že več kot teden dni pred koncertom. Res, da vse občinstvo pa tudi nekaj poklicnih glasbenikov, ki mislijo, da je glasbena tehnika in nenavadna, izumetničena oblika vse, vsebina pa nič, ne razume globočine in širine dela dirigenta Franceta Marolta. Vendar pa široke množice nagonso zajema Marolt s svojim pevskim zborom in s sporedi svojih koncertov tako, kot jih je komaj Matej Hubad, ki je izuril pred več kot štiridesetimi leti svoj pevski zbor in obvladal vse takratno slovensko koncertno občinstvo. Je pa Maroltovo delo za slovenstvo še pomembnejše kot je bilo Hubadovo, ker Marolt sistematično odkriva slovensko glasbeno ustvarjanje v preteklosti in plastično podaja podobo glasbe, ki je zrastle iz naših tal ter išče in podčrtava slovenske previne in svojstva v nji. Zato je Maroltovo delo pomembno ne le za slovensko glasbeno reprodukcijo, ampak tudi za pravo in v resnici slovensko in s tem tudi edino izvirno glasbeno ustvarjanje pri nas. Ne mislimo še posebej poudarjati Maroltovega obsežnega dela v slovenski glasbeni folklori in neprecenljivo gradivo, ki ga je v tem pogledu Marolt zbral in znanstveno obdelal in ki bi ga moral vsak naš ustvarjajoči muzik, če hoče res organsko zrasti iz slovenske duhovnosti, do kraja poznati, ker je že Maroltovo delo v Akademskem pevskem zboru dokaz za resnico prejšnje trditve, Akademski pevski zbor je pa povrh zbor, ki je v zborovskem petju dosegel po prizadevanju dirigenta Franceta Marolta tudi absolutne tehnične višine.

Za letošnji koncert Akademskega pevskega zbora je zbral France Marolt skladbe iz čitalniške dobe do Novih akordov, in sicer 2 zbora Hrabroslava Volariča (1863—1895), en zbor Josipa Kocijančiča (1849—1879), en zbor Avgusta Lebana (1847—1878), tri zборе Fr. Gerbiča (1840 do 1917), en zbor Stanka Pirnata (1859—1899), dva zborna Antona Svetka (1875—1919), dva zborna Alojzija Sachsa (1869—1910) in dve baladi Josipa Michla. V to dobo spada seveda tudi Anton Foerster, ki mu je pa Akademski pevski zbor že posvetil samostojen koncert, pred vsem pa tudi Benjamina in Gustava Ipavice, katerih skladbe, ki so po občutju in muzikalnosti močnejše kot pa večina skladb, ki so bile na sporedu koncerta z dne 11. marca t. l. Marolt pa menda namerava posvetiti Ipavcema poseben koncert.

Pa tudi zadnji koncert Akademskega pevskega zbora je dokazal, da slovenska glasbena trata tudi v dobi čitalnic in pred Novimi akordi ni bila brez dehtečega cvetja. Bili so talenti, ki so prezgodaj umrli kot n. pr. Volarič in Kocijančič, da bi mogli priti do čisto svojega izraza in polnega razmaha, ko so stopili komaj na prve

vrhove poti, ki bi jih bila gotovo peljala veliko višje, in ni dvoma, da bi se bili tudi tehnično še veliko izpopolnili. To velja ne le za Volariča in Kocijančiča, ampak tudi za Lebana in Pirnata, saj je bilo njih podajanje, čeprav preprosto, pa glasbeno čisto in živo. Gerbičev »Rožmarin« je zajel poslušalce z vso močjo, prav tako Sachsov »Vzdih«, pa tudi Svetkovi skladbi. Da sta pa Michlovi baladi »Sokratova smrt« in »Atila in ribič« že po obliki mojstrski deli in da je Michl iz Aškerčevega besedila, ki bi se na prvi mah zdelo, da mu sploh ni mogoče dati glasbenega izraza, napravil nekaj tako zajemljivega, kar bi kakšen poprečni skladatelj gotovo ne zmoget, ni dvoma.

Gotovo je pa tudi, da je Maroltovo podajanje vseh navedenih skladb precej drugačno kot je bilo podajanje dirigentov, ko so skladatelji, katerih zbor je pel Akademski pevski zbor dne 11. marca t. l., še živeli. Marolt gre za slogom, ki ga poišče in do konca izdela. Za to dobi vsaka skladba pri njem svojo jasno konturo in posebno oster značaj. Zdi se, da gre Marolt zadnje čase bolj v potankosti kot pred leti, vendar pa gleda vedno na glavno črto, Maroltova dirigentska zidava je jasna in pregledna, ne zabrisana in potlačena. Ker se v zboru vsako leto pevci kolikor toliko menjavajo, je vodstvo zbora še težavnejše in ta okolnost je vzrok, če je zbor na nekaterih mestih 11. III. t. l. zvenel nekoliko manj čisto in skladno kot sicer.

J. M.

Izvirni nazori o svobodi

Za velikonočno »Jutro« je napisal vseuč. prof. dr. Rajko Nahtigal sestavek »Vrednost svobode«, v katerem beremo tudi tole izvirno misel:

Danes po petindvajsetih letih pa svobodno razpravljamo o od nekdanj zaželeni naši slovenski avtonomiji...

Moramo reči, da se nam taka svoboda prekliče malo vredna zdi, ki ob njej šele smemo razpravljati, če smemo in hočemo biti svobodni. Mi namreč razumemo svobodo tako, da smemo biti in smo tudi svobodni in da nam ni treba za našo svobodo prav nobenega dovoljenja s kakršne koli strani, in da nam je seveda treba še manj dovoljenja za to, da smemo iz lastnih sredstev in sil ustanoviti vse tiste kulturne, učne, socialne in druge zavode, ki se nam zde za naš narod potrebni. Kajti narod, ki teh pravic nima, ne more reči, da je svoboden.

Mimogrede povedano smo tudi v rajni Avstriji imeli od l. 1848. naprej pravico, da razpravljamo o svoji svobodi, o zedinjeni avtonomni Sloveniji, o federativni Avstriji. V vseh sedemdesetih letih svobodnega razpravljanja o teh zadevah pa le nismo dosegli svoje narodne svobode, zato pa se tudi in po pravici nismo čutili svobodne, in Avstrija je razpadla ravno zaradi tega, ker svojim narodom ni hotela dati svobode.

H koncu bi g. profesorja še opozorili, da sicer danes res lahko bolj ali manj svobodno razpravljamo o slovenski avtonomiji, toda šele nekaj časa in največ po zaslugi Hrvatov, da pa je bil

takrat odklanjal prav tako razločno kakor Ivan Cankar.

Prav tako jasen in odločen je sestavek »Slovenstvo in jugoslovanstvo«, v katerem se razpravljava z nekim flešičevim predavanjem o vprašanju malega naroda. Flešič je seveda delal reklamo za vrazovstvo in zato risal slovensko usodo črno na črno. Dermota pravi temu in drugim črnogledom, ki so se zaverovali v statistiko in kvantiteto in prerokujejo pogin našega naroda »bodisi v nemškem ali jugoslovanskem morju«, da »ostajajo na površju problema in ga ne objemajo vsestransko«. Ti krivi preroki pa so si svoje pesimistično naziranje ustvarili iz knjig in ne iz narodovega življenja. Nasproti tem stapljačem, katerih naziranje imenuje materialistično, postavlja Dermota svoj idealistični optimizem: »Naš narod ne bo poginil, če se bo skrbelo za to, da se bo njegova zavestnost, njegova kultura dvigala vedno višje... Združitev slovenskega naroda s hrvaškim ali celo spojitve z njim ima pa sploh za nemogočo, ker se jeziki ne razvijajo v smeri, da bi se približevali, marveč se celo diferencirajo (str. 85.).

Podali smo nekaj misli iz nekaterih najaktualnejših sestavkov. Ni naša naloga, da navajamo vso mnogovrstno vsebino, ki jo nudijo na primer sestavki kakor »Masaryk in Slovenci«, »Naši socialni problemi«, »Slovenska inteligencija in proletarijat«, »Protiučiteljska in farska gonja« in drugi. Kogar zanimajo, — in vsakega, ki jih ne pozna, lahko po pravici zanimajo, — naj jih vzame in prebere.

Zeleti bi bilo h koncu samo še, da bi bil izdajatelj jezik prilagodil sedanjemu pravopisu.

Marseljeza. Spisal Herman Wendel

»Mogočno pesem svobode« imenuje Leonid Andrejev marseljezo v svoji zgodbi, ki ji je tudi naslov »Marseljeza«. Med jetniki na Novi Kaledoniji je to bilo, majhnem otoku sredi Tihega morja. Svojo uso-

še pred nekaj leti vsakdo preganjan in kaznovan kot separatist, kdor je kaj takega storil, in da se je to godilo v tistih časih, ko so umski očeti »Jutra« gospodarili po Sloveniji. Še več, da v tistih časih ni bilo niti dovoljeno zapisati besede o slovenskem narodu, ki je zdajci postal nesvobodno pleme.

»Vrednost svobode« za nas je in more biti pač samo v tem, da jo imamo, ne pa da smemo govoriti o njej.

Tuja miselnost

Glasilo narodnosocialističnih Nemcev za Slovenijo v Zagrebu se je nedavno pritožilo, da se je v Sloveniji po vojni pojavil rušilni bes proti nemškemu kulturnim spomenikom. Dokaz je med drugim nekdanji avstrijski admiral Tegetthof, katerega spomenik se je v Mariboru z javnega trga moral umakniti v zakotje neke hiše, kjer mu baje grozi propad. Nato nemško glasilo našteva admiralove zasluge za avstrijsko Dalmacijo, višek Tegetthofove veličine pa je bilo njegovo spoznanje, da bo prišla nekoč zedinjena Nemčija. Ker je Tegetthof izšel iz naše sredine in iz naše domovine — bil je rojen v Mariboru —, se s takim početjem ustvarja sovražnost do nemške kulture v »naši domovini« po mnenju narodnosocialističnega glasila v Zagrebu.

Za nas Slovence in Jugoslovane sploh bi po jeremijadi tega glasila pač moralo biti najbrž to merodajno, kar je Tegetthof storil imenitnega za Avstrijo in v svojih slutnjah silnega za Nemčijo. Zatorej s Tegetthofom nazaj na javni prostor v Mariboru! Mi sicer ne vemo, če je avstrijski admiral Tegetthof, ki je kot poveljnik avstrijskega brodovja sicer premagal Italijane na morju, zares tako imeniten in pomemben za Dalmacijo in s tem za Jugoslavijo, ko je branil avstrijsko reakcijo pred mlado Italijo. Mnenja o tem bodo ostala pač ločena, in to še kako ločena. Mi admiral Tegetthofa s stališča državne svobode južnih Slovanov vidimo v isti zgodovinski vlogi, v kakršni je bil pred njim Radecky in zadnji za njim Borojevič. Da bi ti trije, če bi jim usoda dala moč v imenu tistih sil, v katerih službi so bili, preusmerili tok dogodkov, bi prav gotovo Tegetthof še stal na svojem mestu v Mariboru, kaj pa bi bilo s pozitivnim prinosom k ustvaritvi jugoslovanskega državnega programa po teh močeh — ne, o tem se pa res ne splača razpravljati pred prvim aprilom. Imeti nosilce avstrijske državnosti, predvsem tiste, ki so kakor Tegetthof kot svojo zamisel sprejeli Schwarzenbergov velenemški program pod vodstvom Avstrije kot predstavnik nemške kulture na naših tleh, zamore samo miselnost takih ljudi, ki so takemu programu v duši sorodni. Potem je treba, da se spoštljivo poklonimo še pred velenemško miselnostjo Wolfvov, Teuflov in Neunteuflov v rajni Avstriji, ki so imeli še radikalnejše slutnje, le da na račun — drugih narodov.

Tanka nemška manjšinska plast v debeli skorji slovenskega prebivalstva, ki obliva in preplavlja s svojo številčno premočjo nemške drobce med Slovenci, še vedno čuvstvuje in misli v tistem krogu, ki inspirira zagrebško nemško manjšinsko glasilo, v tistem duhu, v katerem je nekoč Bartisch izpeval »nemško bol« na slovenskih tleh Slovenskih gor. Dokazov take našemu

Knjige Cankarjeve družbe

Slovenski politični problemi. Izbor iz spisov dr. Antona Dermota.

Dr. Anton Dermota je bil med osrednjimi osebnostmi dobe, ko se je preživljala slovenski liberalizem in ko je svobodoumni mlajši rod iskal novih potov. Ni prišel prezgodaj, a prezgodaj je umrl, da bi bil mogel vliiti pokolenju, ki je prihajalo, novodoben pogled na politično in socialno dogajanje, katerih ozka povezanost še danes ni mnogim doumljiva. Zato se je tisto gibanje dotaknilo samo nekaterih daljnovidnejših, pri večini pa je splahnelo v plitvinah, v katerih je najbolj vidno brodil dr. Žerjav.

Nazvlic temu pa je tisti krog, kakor je bil majhen po številu, dal po svoji kakovosti našemu političnemu razvoju svoje močno oznamenilo. Njegov vpliv je bil velik neposredno, po njegovem javnem delu, še vse večji pa posreden, ker je v marsikaterem pogledu dvignil našo politično raven s svojim delom v strankah in gibanjih, ki so mu stala blizu. In ne bo prav razumel naše dobe, kdor njihnega dela ni preučil in doumel.

Zato je bila hvalevredna misel, izdati izbor iz Dermotovih političnih spisov. In kdor jih bo bral, se bo začudil njihni aktualnosti. Slog njegov, včasih nekoliko suh in včasih nekoliko trd, je zmeraj jase, izrazit, določen. Vzemimo na primer sestavek »Stari in novi program« — mar ni napisan kakor za današnje dni, ko še zmeraj nimamo nobenega narodnega programa, in ko jih je še zmeraj med nami, ki si celo glede slovenskega kulturnega programa niso na jasnem. In če pravi Dermota, da nam nič ne pomagajo junaške fraze in bratovske solze o slovanski vzajemnosti, ko vendar vemo, da ravno v politiki slovanske vzajemnosti ni (str. 50.), tedaj se človeku zdi, kakor da bi bil ta jasni duh videl vnaprej vse tisto gnilo jugoslovenarstvo, katerega nosilec je že

do so prenašali mrko in uporno. Le eden je bil med njimi, cmerav, krmežljiv od nenehnega joka, zane-marjen ves in umazan, brez časti in ponosa. Venomer je prosjačil za milost. Tovariši so ga prezirali in imenovali pujska. Ko pa je prišla njegova ura, se je zdajci vzravnal njegov duh in z njim se je vzrav-nalo telo. Mir mu je zasijal na obrazu in samo za eno je še zaprosil tovariše:

»Bratje, kadar umrjem, zapojte mi marseljezo!«

Pretrsla jih je prošnja, pretresla misel, in slovesno so mu obljubili: »Da, ko umrješ, ti zapojemo marseljezo.«

In zapeli so mu jo. Navdušeno in uporno. Saj je v misli nanjo spet postal iz pujska človek. Za njimi so rožljali zaklepi pušk, in z bobnenjem je spremljal ocean njihov petje. Oni pa, jetniki, oni so peli marseljezo.

Kako je nastala ta pesem in kedaj, pesem, ki bolj kakor katera koli druga vname človeka in ga potegne s seboj? Pesem, ki je postala in je še zmeraj narodna himna velikega naroda, ki pa so ji tudi drugi narodi, kadar so metali tuje jarne raz svojih pleč?

Herman Wendel nam podaja »življenjepise« te pesmi. Da, pravi življenjepise. Saj ta pesem vendar, zložena je bila, ustvarjena, ljudje so razumeli njen pomen in namen, in začeli so jo peti, pa jo pojejo do današnjega dne. Tako bi se vsaj zdelo človeku, ki je samo enkrat slišal in videl, — da, videl! — Francoze, kako pojo svojo pesem.

Sicer je pesem vnela krog muzikalnih ljudi, ki jim je bila zapeta, takoj prvi večer. Toda še dolga je bila pot do priznanja, in navsezadnje — niti pesnik sam je ni spočetka kdo ve kaj cenil. Res so jo peli večkrat in takoj po nastanku francoski vojaki v Strasburgu, tam, kjer je pesem nastala. Popolnoma za svojo so jo pa sprejeli šele vojaki marsejske narodne garde, ko so korakali v Pariz, da ga vžgejo s svojim revolucionarnim zaletom. Marsejci so nesli

narodnokulturnemu bistvu neprijazne miselnosti, ki jo je pred vojno na Štajerskem spremljal žalostni pojav Ornirovega štajercijanstva, smo imeli priliko videti v povojni dobi, zlasti po zasledbi Avstrije in Češke, dostikrat. Toda Slovenci danes nismo več osamljeni, sebe zavedajoči se smo del ozemlja južnih Slovanov, na katerem dozorevajo nove slutnje — za nas. —i—

„Ne ubijaj!“

K temu našemu sestavku smo prejeli z lovske strani pričujoči dopis, ki ga radi priobčujemo, ker riše razmere stvarno. Sicer se nam pa zdi, da bi bilo veliko manj sporekanja, če bi bilo več pravih lovcev, to je takih, ki prvič znajo streljati in ki drugič ne streljajo, če ne vidijo divjadi dobro in tako, da so si gotovi smrtnega strela.

Ured.

V Vašem cenjenem listu je v št. 7. 4. 1. izšel članek »Ne ubijaj«. V njem ima pisec popolnoma napačne pojme o lovu in razvija misel, da ne bi smeli ubijati oziroma loviti smjadi in drugih takih nezaščitnih, nezavarovanih živalic. Predvsem naj poudarim, da tisto zgodbo o smah, ki so grele otroka tri dni in ga na ta način rešile smrti, noben lovec in noben človek, ki količkaj pozna naravo, ne verjame. Priznam pa, da je najhuje pri lovu, vsaj za pravega lovca, ubijanje slabo zadete živali.

Divjad je sestaven del narave, polja, gozda in planin. To divjad je treba držati v določenih mejah, da se ne razmnoži preveč na škodo kmetijstva in gozdarstva. Kolikokrat slišimo in beremo o škodah, ki jih povzroča divjad na pridelkih. To se pa da omejiti samo z odstrelom odvečnih kosov. Odstrel divjadi pa še ni uničevanje, kakor to trdi pisec. Kdo pa skrbi za divjad v hudih zimah in naravnih ujmah, kakor pa lovec? Seveda se dobe loveci, ki streljajo in mesarijo vse vprek, vendar ti ne zaslužijo imena loveci, ampak vse kaj drugega.

Tudi ne streljamo divjadi zato, da bi nam njeno meso služilo za preživljanje. Ker pa je izvrševanje lova šport, se pač bavijo tisti z njim, ki jim je to v veselje, kakor je drugim žogobrc, turistika itd.

Vsak šport pa stane denar, tako tudi lov. Lov je celo eden najdražjih športov, od katerega ima korist kmet, obrtnik, mehanik in vsak drug človek, samo lovec nima nič, razen lovskega užitka. Če bi šlo samo za meso divjadi, bi si ga lahko kupil za mal denar in brez truda na trgu. Sicer ko bo kdo trdil, da kmet oziroma lastnik zemlje nima nikake koristi od lova, vendar to ni res. Občina dobi od tega vsako leto lepo vsoto denarja za lovsko zakupnino, ki jo porabi za svoje potrebe, katero bi pa sicer morali plačati lastniki zemlje, to je kmetje. Sploh se pa šteje pri večini za luksuz in nepotrebno stvar, privilegij »višjih«, to je bogatih slojev.

Na žalost je to deloma res, toda ti so v položaju, da zmorejo vse stroške, ki so zvezani z lovom. Oni lahko povrnejo vso škodo, ki jo je naredila divjad in plačujejo visoke zakupnine v korist občin in kar je še drugih takih dajatev. Na ta način se pa tudi drži pravilno ravnanje nad številom divjadi in koristni poljedelstva. O gospodarskem pomenu lova so pa izčepno pisali že dobri in izvedeni gospodarski pisatelji.

to pesem skozi Francijo, od njih jo je sprejela vsa francoska vojska in po njih je dobila tudi svoje ime: pesem Marsejcev. Po restavraciji 1815. leta je seveda pesem prišla v nemilost, deportacijo na Pobrežje otoke je tvegala, kdor jo je zapel. Kljub temu in gotovo tudi nekaj prav zaradi tega je ostala pesem živa, in če je bilo že besedilo zavrženo, so vžigajoči napev igrali včasih celo pri procesijah.

Vsi poskusi, izročiti pesem pozabljenju, so izjalo-veli. Ostala je živa v ljudskih sreih in tako je pod »meščanskim kraljem« Ludvikom Filipom spet donela povsod, kjer so se zbirali Francozi.

O vsem tem nam pripoveduje Herman Wendel. Wendel je nam Slovincem znan: v številnih sestavkih je zlasti v »Prager Presse« do svoje smrti pisal o nas in naših kulturnih zadevah, zmeraj s priznanjem in ljubeznijo. Znan je tudi po svoji knjigi »Iz južnoslovanskega risergimentaa«, v kateri je v obsežnem poglavju opisal in skušal približati naša narodna in kulturna prizadevanja tujemu bralcu. In če se morebiti tudi kdo ni zmeraj do zadnjega ujemal z njim, eno mu je moral vsak priznati: pošteno voljo, da dožene resnico. A zraven tega še veliko pisateljsko sposobnost, da poda svoje misli v jasni, pregledni, duhoviti obliki.

Koledar Cankarjeve družbe za leto 1940.

Poleg običajne koledarske vsebine, poleg krajših leposlovnih in poučnih sestavkov ima koledar tudi več sestavkov, ki bodo zanimali povprečnega bralca in izobražena. Tako na primer potopisni odlomek lani umrlega češkega pisatelja Karla Čapka »O Angležih«. Kulturno zanimiv je sestavek »Srečanje z Aškercem«. Pisec, Tone Maček, takrat točaj v restavraciji pri Maliču v Ljubljani, nam opisuje Aškerca, kakor ga je mogel opazovati kot gostilniškega gosta, in podaja povrhu prav realističen izrez iz podobe tedanjega našega življenja in naših razmer.

Kaj bo s počitniškimi narodno-obrambnimi tabori?

Lansko leto nam je prineslo zanimivo in važno ustanovo v narodnoobrambnem pogledu: počitniške dijaške tabore v narodno ogroženih krajih na severni meji. Te tabore je rodila potreba in duh časa. Važni pa so iz dvojnega razloga. Mladi slovenski inteligenti, ki so pogosto iz meščanskih družin in tako že brez pravega neposrednega stika s slovenskim kmetijskim ljudstvom, ali pa so doma v narodno neogroženih krajih, kjer ne morejo dobiti prave predstave o nevarnostih, ki nam kot narodu grozijo, so na teh taborih spet prišli v živ stik z našim ljudstvom. Učili so se spoznavati težave, ki ga tarejo, in dobivajo razumevanje za vprašanja našega podčelja, katerega bodo nekoč kot uradniki, znanstveniki, literati in tehniki morali pomagati reševati in dajati za to iniciativo. Drugič pa je važno, da s posredovanjem teh taborov tudi ljudstvo spozna, da se izobraženstvo zanj zanima, da mu skuša po svojih najboljših močeh pomagati in ga osvoboditi težav, ki ga tarejo v gospodarskem, kakor tudi v drugih pogledih. To spoznanje mora zmagati v našem ljudstvu, ker edino ob njem se bo razbila tuja propaganda.

Na žalost pa letos, odkar se je razšel akademski narodni odbor, ni ničesar slišati o kakršnih pripravah za takšne tabore v letošnjih počitnicah, vključ vsem lepim in širokopoteznim načrtom, ki so se rodili lani. Neznano nam je, če so tudi naša narodnoobrambna društva opustila delo na tem področju, ki je obetalo, da bo rodilo bogate sadove. Ali se je res tudi njih lotila malodušnost, ki se širi po naši domovini iz studentov, zastrupljenih od tuje propagande? Edino ta ima korist od naše zbežanosti in lagodne, brezdelne vdanosti v usodo, ki nam jo bodo pripravili drugi. Še vedno se ne moremo povzpeti do spoznanja, da si moramo svojo usodo ustvarjati sami.

Počitniški dijaški tabori onstran naše severne meje štejejo na tisoče udeležencev in so odlično organizirani, delno kot naravnostna pomoč pri delu okoliškemu prebivalstvu, kar je seveda odlično propagandno sredstvo. Vsa južna Koroška je poleti preprežena s takšnimi tabori.

Zakaj bi mi ne zmogli tega, zlasti ker nam je še bolj potrebno?

Mali zapiski

Srbi in sporazum

»Hrvatski dnevnik« piše o srbskih strankah, ki so danes skoraj vse zoper sporazum. Razlogov je več. Po številu najslabši, a po vplivu najmočnejši so tisti, ki jim je sporazum vzel mogočnost, da si na razne, zmeraj nedopustne načine kopičijo bogastvo, in ker je po drugi strani sedaj tudi nanje prišla vrsta, da prispevajo za državne potrebe. Bili so zmeraj največji domoljubi. Za svojo domovino, veliko Jugoslavijo, so bili pripravljeni žrtvovati vse, toda iz tujih žepov. Drugi so zanešenjaki. Ti ne vidijo, da so Srbi, že celo pa Sribijanci, manjšina v državi in da ta manjšina ne more vladati vse države. Ne vidijo, da je hrvaško vprašanje nastalo ravno zaradi tega, ker

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Marsikateri talent je ostal zakopan za vedno, ker ni bilo nikogar, ki bi ga bil pomagal dvigniti. Mnogi so se razvili in uveljavili šele v poznejšem življenju. Učitelji bi bili morali biti pravi čudodelniki, da bi se bili mogli posvetiti pri tolikem številu učencev vsakemu posameznemu z vso potrebno skrbjo. Ni šlo drugače, pouk je moral biti urejen na tekoči trak: kdor je pazil in ujel, dobi; kdor ni pazil in je zamudil, njegova škoda. Često zadostuje, da se razmaže en sam vijak, v kolesju zahrešči in stroj se ustavi. Zgodilo se je pogosto, da je zavrl en sam nemirnež ves mehanizem pouka: kaj čuda potem, če je učitelj vzroji. Treba je pomisliti: pol ure razlage, pol ure izpraševanja — na enega učenca ni odpadlo niti pol minute, če je šlo sicer vse v redu.

Sicer ne spada sem, vendar si ne morem kaj, da ne bi omenil, da po mojih vtiških dnevni časovna razporeditev učnih predmetov ni bila smotrna. Prvo uro zjutraj vedno računstvo. Gotovo zelo važen, toda za otroka tudi najbolj nezanimiv predmet. Zelena miza misli: zjutraj je otrok prespan in spočit, torej najbolj dojemljiv. Prav, če bi teorija bila vedno v skladu z življenjem. Lahko bi nanizal goro dokazov zoper ta nazor.

Zavedi, da nas čaka že prvo uro mrevljanje s težkimi drobci in desetinkami, je težila naš korak: jutranja pot v šolo ni bila nikoli brez grenke primesi. Nekaj časa so misli sledile pouku, brž ko se je pretrgala nit, so zbežale drugam. Prva ura je bila vedno najdaljša. Spočitost se ni prožnost, gibčna je postala misel šele pozneje.

Računanju je sledil ne dosti manj suhoparen predmet: slovnica. Učitelji so jo pač skušali na-

so hoteli, da je Jugoslavija razširjena Srbija. Potem so še tisti, ki sovražijo hrvaštvo pod vplivom bizantinskega sovraštva do rimskega katolicizma.

Nadalje pripominja »Hrvatski dnevnik«, da stoji sicer JRZ v besedah za sporazumom, v dejanju pa ga ne podpira.

Najsrečnejša zemlja v Evropi

»Bunjevačke novine«, ki zastopajo politiko JRZ, postavljajo hrvaškimi duhovnikom iz Bačke dr. Korošca za zgled, ki da je tudi katoliški duhovnik, pa vendar sodeluje s Srbi. Potem pišejo še:

Zato je bil doslej že desetkrat minister v Belgradu, zato je tudi naredil iz Slovenije najsrečnejšo zemljo v Evropi.

Mi Slovenci smo sicer šteli Slovenijo, razdeljeno in zapostavljeno, doslej med najmanj srečne dežele v Evropi. Bili smo pač slabo poučeni. Tako pa človek zmeraj kaj izve.

Stališče Arabcev v sedanji vojni

»Neue Zürcher Zeitung« prinaša dopis z »arabske strani« o stališču Arabcev do vojskujočih se držav. Med drugim piše:

Vsi arabski narodi od Atlantskega oceana do Kavkaza in od Sredozemskega morja do Indijskega oceana stoje v sedanji vojni na strani demokracij.

Zdravi človeški razum in nagon za samoohrano jim narekuje stališče, ki je očitno v Nemčiji hudo iznenadilo. Videli so izkustva, da je ne samo mogoče, razpravljati se z Angleži in Francozi na miren način, da se je mogoče z njimi celo bít, ne da bi začeli zatirati na »celostne« načine, da se namreč lahko zmeraj računata na njihni razum in poštenost. Vedo tudi, da imajo v Londonu in Parizu parlament, v katerem sede možje, ki so zmeraj pripravljeni, klicati vlado na odgovornost, če je dala, da se je onstran morja zgodila krivica.

Semensko žito so jedli

Nemški dnevnik »Westfälische Zeitung« poroča, da so v zadnjem času večkrat ljudje porabili semensko žito za hrano. To žito je pa namočeno v neko posebno tekočino, ki naj ga naredi imunega zoper bakterije in je zato za hrano neprimerno. V bolnišnici v Dortmundu leži že več oseb, ki so zaradi uživanja takega žita zbolele.

Brezposelni na Angleškem

Angleži so v zadnjem času zvišali podpore svojim brezposelnim. Njih število se sicer v zadnjem času bolj in bolj zmanjšuje. Oženjenemu brezposelnemu je bila zvišana podpora od 24 na 26 šilingov na teden, kar znaša v našem denarju 286 dinarjev. Prav tako so se pa povišale podpore za otroke brezposelnih, namreč od 6 na 6,5 šilinga za otroka, to je v našem denarju na 71.50 dinarjev. Pri tem je treba še pomisliti, da je večina življenjskih potrebščin na Angleškem cenejša kakor pri nas, posebno sladkor, mast, čaj itd.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana

rediti zanimivo, kolikor se je dalo. V tem sta bila prava mojstra Razinger in Zumer; znala sta ustaviti tekoči trak, da smo si ga lahko ogledali do podrobnosti. Prvi je narisal celo vrsto tabel, ki so vsele vse leto na steni. Tako so zlezla posamezna slovnična pravila in takoli tako rekoč sami od sebe tudi v najbolj trdo lubo.

Ob prihodu na šolo je začel izdelovati mladi Alojz Kecelj še druga učila. Kot prvo je narisal »Šolski okoliš« s tušem v barvah, novost, ki smo jo ogledovali učenci z največjim zanimanjem. Mnogi so ga skušali prerisati; prej dolgočasni zemljevid je postal na mah zanimiv, pa tudi bolj razumljiv.

Šolska zbirka učil je obsegala precej dobrih učnih pomočkov: rudnin in kamenin, raznih semen, geometrijskih oblik, aparatov za fizikalne eksperimente i. p. Zraven precejšnje knjižnice naj bodo omenjene še zbirke raznih prepariranih živali, globusov, stenskih zemljevidov in podob za pouk v zgodovini, prirodopisu itd. Imel sem precej natančen pogled v vse, ker sem pomagal Arničju popravljati obrabljene predmete, kolikor so spadali v kartonažno stroko. Predzadnje leto sva delala vse velike počitnice.

V četrtem razredu so dale stenske table povod, da sem opazil nasprotstvo med učiteljem in katehetom. Na steni je visela podoba, predstavljajoča Kristusa, spreminjajočega vodo v vino. Zraven te smo obesili učenci dve ali tri podobe domaćih živali, ki jih je bil prinesel učitelj za pouk iz prirodopisa. Naslednjo uro prinese katehet novo podobo. Že je podstavil stol, da jo obesi, ko obstane. »Fej, tako bogoskrunstvo!« je vzkljnil srdito. »Živalske podobe zraven božje!« Snel je »Kristusa« v Kani galilejski in ga obesil z novo sliko daleč proč.

(Dalje.)